

morajo se vaditi samodelalnosti, kajti na samodelalnost opira se vse učenje in brez nje ni vspešnega napredka. Ker so otroci o začetku zelo boječi, napeljuje naj jih učitelj sam na posebnosti reči, s časoma pa naj jih napeljuje vedno po krajši poti, tako, da napeljevanje popolnoma zgine in se učencu pomaga le tam, kjer si sam pomagati ne more; kajti bolj ko otroci sami mislijo, bolje se zavedajo.

Pri vsaki reči ogledujejo naj pred najbolj, potem vedno manj očitne vnanje in navadne notranje posebnosti. Ogledovanje je duši to, kar želodec telesu. Z ogledovanjem budé, krepijo in množijo se dušne zmožnosti, kakor telesne le potem, ko želodec jed prekuha. „Le tam, kjer jasno je ogledovanje, domá je pravo znanje“. (Dalje prihodajo.)

Metelko

v

slovenskem slovstvu.

34. Perva knjiga, ktera naj bi se pripravila za slovenski nauk v srednjih šolah, bila je a) Slovnica. — V razredih, kjer je podučeval Metelko, je rabil koj svojo, pri jezikoslovnem podučevanju slovenskem vsled dvornega šolskega razglasa l. 1836 pripuščeno; v nižih je pa obveljala Bl. Potočnikova (r. v Naklem l. 1799, u. v S. Vidu nad Ljubljano župnik 20. junija 1872). Dasi Metelko ni zahteval, naj pisarijo učenci po njegovo, vendar je rad imel, kadar mu je kdo v Metelčici spisoval naloge. — Perva napaka je torej bila, da se je slovenščina učiti ješla po nemški, in sicer od leta do leta terše po nemški, in druga, da ni povsod vladalo isto čerkopisje.

Malavašičevo slovnico pa, preden se poterdi za v ljudske šole, dobi v presojevanje Metelko. Naglo sestavljena je v mnogih rečeh pomanjkljiva, premalo določna in dosledna. To skazuje v svoji nemški razsodbi, kjer na pr. graja posebno nauk o čerkah, njih izrekovanji in naglaševanji, da je prepomanjkljiv, vendar pravi, da vsega tega ni pisatelj sam kriv, temuč Gajevo čerkopisje; besedó broj nam. navadne število, in višebroj (höhere Zahl) nam. Vodnikove množno število, češ, dvojnina (Dual) je po svojem pomenu tudi višebroj, in v Hrovaškem, kjer dvojnega več nimajo, naj že služi višebroj za množno število (Plural); nestanovitno imenoslovje p. gibavni-gibovni zlog, dajavnik-prisvojivnik, nedoločni-nedoločivni naklon, terpívno deležje-deležje terpívne oblike; temeljne iz geršk. nam. Vodn. pervoobrazne števila, ali stanovne (stan Grund), razločívne presploh nam. Vodn. plemenívne (pleme Gattung); nej n. naj, nej n. ni, nejsim n. nisim; tajívno narečje n. Vodn. odnujavno, ali nikavno (in den meisten Verneinungen: ne vem, ne znam, ne morem u. s. w. ist kein Gedanke von ta-

jiti d. i. läugnen); zna n. more, Slovincu je zná scit in more potest, Nemec obakrat pravi kann. Celo napčno je vodilo str. 12. 4. Imena s koncam elj, če so imena živih stvari, obderže svoj e pred lj in vzamejo za lj še n, pr.: brencelj, in za vadbo: angelj, apostelj, durgelj, kavelj meželj . . . in potem: Imena neživih stvari p. recelj, reclja itd., češ; da so durgelj, kavelj, kembelj etc. imena živih stvari! Tudi se angelj (prav za prav angel-a) in apostelj-na ne vjemata v sklanji. Tako napčne so vodila str. 54, 2; str. 63 k VI redu; str. 86, §. 59. Sklanjanja, same na sebi sicer pravilne, so s toliko razdelki in opomini pretežke; nektore reči se ponavljajo brez potrebe, nekterih pa manjka. Tako na pr. je pri sestavljenih imenih naj pogostniši sestava s predlogi vsa izpuščena; nasproti pa »zum Ueberflusse die aus dem Lehrgebäude der slow. Sprache wörtlich genommene Abstammung der Wörter von S. 92 bis S. 113 aufgeführt. Was hier eben so wenig am rechten Orte ist als die S. 105 vorkommenden Regeln, wie die griechischen und lateinischen Eigennahmen zu slawisiren seien. Bei Kindern in den Trivialschulen, für welche diese Grammatik bestimmt sein soll, kann man doch keine Kenntniss des Griechischen und Lateinischen voraussetzen. Ueberhaupt gehört die Etymologie mit ihren Regeln nicht hieher; diess erweitert nur u. vertheuert das Buch unnöthiger Weise. Solche unnöthige Erweiterungen trifft man in diesem Buche hin u. wieder an, z. B. S. 30 stehen vier lange Reihen kranischer Beiwörter, die 1 $\frac{1}{2}$ Seite einnehmen, woraus aber niemand etwas lernen kann; denn sind sie ihm bekannt, so braucht er sie hier nicht zu lesen, sind sie ihm aber unbekannt, so findet er hier nicht ihre Bedeutung«.

Nenavadni, torej neznani slovniški izrazi bi se mógli, pravi, posebej razložiti, kakor je storil Vodnik to že l. 1811 v svoji Pismenosti, kjer se na koncu nahaja razložen „Pomén pismenjih besed“. Huduje se nad toliko pogreški, zlasti tiskarnimi, p. nadpičje (!) n. podpičje, doveršivni glagol n. določivni glagol, predlog n. prilog, izklepavne n. skle-pavne, zadaj n. sadaž ali sedaj, pogojivni čas n. pogojivni naklon, g v z n. g v ž, u n. v, težji n. teže, se je perzadeval n. si je prizadeval itd., ter piše: »Die vielen Druckfehler hätten um so mehr am Ende angezeigt werden sollen, als dadurch die vielen hier vorkommenden ungewöhnlichen daher schon an sich schwer zu verstehenden Kunstausdrücke oft ganz entstellt werden, und weil dieses Buch zum Gebrauche der unerfahrensten Schuljugend und der oft unbehilflichen Lehrer auf dem Lande bestimmt sein soll«.

Posebno hudo graja pa kakor v začetku tudi v sveršetku čerkopisje. »Ein vorzügliches Gebrechen in dieser Grammatik ist auch die darin befolgte durchaus unentsprechende so genannte Gaj'sche Orthographie, die in den letzten Jahren in Krain und den benachbarten Provinzen so mächtig wie einst die arianische Ketzerei um sich gegriffen hat, die sich aber bei weitem nicht so lange als diese wird erhalten können, indem sie weit auffallender als diese die Spuren ihres Verderbens an sich trägt«. —

Na to pripoveduje, kako je po Truberju nastala Bohoričica, in kako je Kopitar svetoval, naj se le-ta vredí po Cirilici. To se je zgodilo, ali »Die nach diesem Vorschlage endlich bewerkstelligte Ergänzung des latein.

Alphabetes zum Gebrauche unserer Sprache fiel unglücklicher Weise in eine Zeitperiode, in der man allen Neuerungen abhold das Herkömmliche, so mangelhaft es immer sei, um jeden Preis behalten wollte, und unter dem Vorwande, dass die neuen Zeichen zu den schönen lateinischen Buchstaben nicht passen, gelang es einem einzigen Gegner die ergänzte Orthographie, nachdem sie kaum ihre ersten Lebenszeichen gegeben hatte, zu verschreien und vollends zu stürzen. — Die Einführung der Gaj'schen Orthographie, die doch noch weit mangelhafter als die vorerwähnte Truber'sche ist, begünstigten hingegen die Zeitumstände auf eine unbegreifliche Weise: Gaj trat auf mit dem allerdings sehr lächerlichen Vorgeben, er biete in seiner (eigentlich aus dem Böhmischem entlehnten) Orthographie ein Vereinigungsmittel aller Slawen dar, und fand begeisterte, ja bald leidenschaftliche Anhänger, und diese fanden blinde Nachahmer in Menge! Ohne je gefragt geschweige untersucht zu haben, ob diese Orthographie in ihrem Geburtslande Böhmen entsprochen habe, und insbesondere, ob sie in unserem von dem böhmischen viel verschiedenen Dialekte entsprechen könne, haben sich einige bei uns, die in das slawische Sprachwesen nie einen tiefen Blick geworfen haben, unbedingt dafür erklärt; ja sie sind mit einer (solchen Leuten eigenen) Kühnheit dafür aufgetreten, die alle diesem Gegenstande gebührende Forschungen verbannt und der nichts widerstehen zu können scheint«.

Potem razlaga, kar je že nekterikrat razložil, ktere napčnosti in pomanjkljivosti ima Gajica, kako tudi gimnazijski učenci tožijo, da se po novem slovenskem pravopisu velikrat motijo učenci v branji latinskem, da je Hanka novi pravopis za Čehe skušal popraviti, da ga Jordanovi letopisi zovejo le začasni čerkopis, in da bo treba, ako se po Cirilici popravljani slovenski pravopis ne sprejame, poprijeti se naposled Cirilice same, kateri že Dobrovský pravi: „alphabetum omnibus numeris absolutum“. In res so se dvakrat že oglasili zanjo, v Sloveniji in v Slovenskem društvu s pristavkom, da nameravajo pri vladi prositi, naj bi se koj v slovenske abecednike poleg latinice tiskala tudi Cirilica, „welches Gesuch auch Gefertigter möglichst zu unterstützen sehr geneigt ist“. Uni javni glas pa kaže, da se njim, ki prav mislijo, začenja svetliti, da so se z Gajico pre naglili . . .

»Aus den obenangeführten Gründen muss endlich Gefertigter über die in der Frage stehende Grammatik seine Ueberzeugung dahin aussprechen, dass sie dem beabsichtigten Zwecke grossentheils nicht entspreche, und wenn er das darin befindliche Gute auch sehr hoch anschlägt, so könnte er doch mit Beruhigung nicht darauf antragen, dass sie als Schulbuch in die Volksschulen eingeführt werde«.

Vsled te razsodbe menda tudi Malavašičeva slovnica ni bila sprejeta v prve slovenske šole v mestih in na deželi. Pomagali so si z okrajšano po Vodnikovi v Terstu l. 1847. natisnjeno Krajnsko Pismenostjo za male šole, nekaj s precej okorno nemško-slovensko, nekaj drugače, dokler je l. 1869. spisal A. Praprotnik svojo v ta namen primerno „Slovensko slovnico za pervence“.